ADAMSON, Hendrik, kirjanik, sünd. 24. IX 1891 Helme klk. Kärstna v. Metsakurus Patsi talus; sai hariduse Kärstna valla- ja ministeeriumikoolis ning (1907—11) Tartu seminaris; oli Kasepää vallas ministeeriumikooli õpetaja, praegu (1926) Kärstna 6-kl. algkooli juhataja. — A.-i esimene kirjanduslik katse ilmus trükis a. 1913. Selle järel on autor avaldanud rohkesti töid nii oma kui varjunimede all ajalehtedes ja ajakirjades. Eriraamatuina on temalt ilmunud luuletuskogud »Mulgimaa« (1919) ja »Inimen« (1925) ning novellikogud »Kuldblond neitsi« (1925) ja »Roheline sisalik« (1925). — A.-i toodangu põhielemendiks on intiim-eleegiline ilmasuhtumine, mis avaldub aga enamasti humoristlikus vormis. Tagasihoidliku väljendusviisi ja tihtipeale oma murdekeele tõttu pole autor saavutanud laialisemat tähelepanu. Luuletuskogu »Mulgimaa« on kirjutatud täielikult mulgi murdes, lisaks on aine sagedasti õieti intiim ja vorm nii ökonoomiline, et see raskendab arusaamist. Autori keel on pildirikas ja täppis, eriti ta ajaloolisi aineid käsitlevais luuletusis-paroodiais. Kogu »Inimen« sisaldab peaasjalikult kirjakeelseid luuletusi, enamasti eleegilise ja pessimistliku alatooniga. Mõnes neist luuletusist, nagu poeemis »Lilletar ja luuletai« on ta saavutanud haruldase musikaalsuse. Tema novellid osutavad tugevat filosoofilist põhiheli, mis aga väljendatud välise huumori ja stiililise ekspressionismiga. Kogu »Kuldblond neitsi« on võrdlemisi diletantlik ja paiguti maitsevaene, sellevastu on aga »Roheline sisalik« eriti väärtuslik raamat meie kirjanduses. *F. T.*

ADAMSON, Jaan, sünd. 26. X 1824 Viljandi maakonnas Vastemõisa vallas Uuetoa talu saunamehe pojana. A.-i üheksa-aastane olles suri isa, jättes perekonna raskesse majanduslikku seisukorda. A. peab karjasena enesele eluülespidamist teenima. Samal ajal hakkab A. ka lugemist õppima. Õppimine edenes ema järelevalvel niivõrt edukalt, et A. ei tarvitsenud minna külakooli. Suurte jõupingutustega läheb emal korda panna õpihimuline poeg Suure-Jaani kihelkonnakooli. Siin saab A. majandusliku kehvuse pärast ainult ühe aasta viibida ja peab siis hakkama talu-, köstri- ja mõisasulasena enesele leiba teenima. Köstri juures teenides õppis ta pärast tööaega edasi, käies osa võtmas kihelkonnakooli õppetööst ja orelimängust. Varssi oli ta viimases niivõrt edenenud, et võis palvemajas koraale orelil kogudusele kaasa mängida. 1850. a. esineb ta koolirevidendi, Põltsamaa pastor E. Hörschelmanni, ees, näidates suurt osavust laulmises ja orelimängus. H.-i eestkostmisel antakse A.-ile samal aastal koolmeistri õigused. Samal aastal nimetati ta Morna valla koolmeistriks. Majanduslikkude olude tõttu lahkub ta siit varssi ja asub Holstresse Pulleritsu koolmeistriks (1852). Holstres möödubki A.-i töörikkam elujärk. Siit valitakse ta Paistu kihelkonna orelimängijaks, kelleks ta jääb oma elu lõpuni. A. suri 15. IV 1879 ja maeti Paistu surnuaiale. — Vaatamata oma puuduliku hariduse peale, sai A. ometi silmapaistvamaks rahvusliku ärkamisaja tegelaseks, kes ise ei olnud niipalju loov isik kui virgutaja, tööle ärataja ja ka lepitaja, kui tülid avalikkude tegelaste vahel suureks läksid (Jakobson ja Hurt). Oma lähemas ümbruskonnas asutas A. laulu-, mängu- ja raamatukoguseltse, millede tegevuse tagajärjel Paistu klk. mõne aastaga muutus üheks edenenumaks ja haritumaks kihelkonnaks Viljandimaal. A. oli eeskujuks ning äratajaks ka põllutöös sellega, et haris ja seadis sisse oma koolimaa uuemate meetodite järele. Samal ajal muretses ta maata meestele kroonumõisast maad igavesele rendile, õigusega päriseks osta. Aru saades, kui tähtis on rahvaluule, vanad kombed ja rahvarõivad teaduslikule uurimisele, sai A.-ist esimene vanavara-korjaja. Tema elutööks jääb ometi Eesti Aleksandri kooli põhimõtte levitamine. Sellele pühendas ta oma jõu, energia ja oma elu. Rahvuslik ja emakeelne kool pidi saama võitmatuks kantsiks ümberrahvustamis-hädaohu vastu. A.-i eeskuju ja vaimustus kiskus enesega kaasa, nii et lühikese aja jooksul pandi kokku tolleaegsete olude kohta hiiglasumma rahvusliku kooli heaks.

V. Reiman, Jaan Adamson (Tartus, 1913). *A. R.*

ADSON, Karl - Arthur, kirjanik, sünd. 3. II 1889 Tartus; noorpõlv möödus Võrumaal, Tartus ja Võrus; sai maamõõtja erihariduse; elas 1907—12 Venemaal, selle järel Tallinnas; a. 1920 »Tall. Teataja« ja 1920—24 »Päevalehe« toimetuse liige; teotses 1925. a. Tartus »Vanemuise« teatri dramaturgina ja elab praegu (1926) vabakirjanikuna Tallinnas. — A. on kirjutanud ajalehtedes rohkesti kirjandusest ja üldistest kultuuriküsimustest ning avaldanud hulga päevakajasid, eriti »Nikodemuse« varjunime all. Ilukirjanduslikke töid ilmutanud »Siuru« albumites, »Tarapitas«, »Ilos«, »Murrangus«, »Loomingus« j. m., võttes ühtlasi tegevliikmena osa kirjanikuühinguist »Siuru« ja »Tarapita«. Eraraamatuina avaldanud kolm luuletuskogu ja ühe kogu jutustusi, peale selle tõlkinud eesti keelde B. Kellermanni »Ingeborgi«, Fr. Hebbeli »Judithi« j. t.

A.-i esinemine kirjanduses on ühenduses meie lüürika äkilise võrsumisega «Siuru» tekkimisajal, ja näiliselt sündis see esinemine